

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерства образования и науки Республики Дагестан
МКУ ” УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ” МУНИЦИПАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ
”ХАСАВИЮРТОВСКИЙ РАЙОН”
МКОУ "Тенжеаульская СОШ им.М.М.Зумаева”

РАССМОТРЕНО

На заседании ШМО

Темиртдинова С.А.

Протокол №1
от «27» 08 2024 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам директора по УВР

Шихмурзаева Г.К.

Протокол № 1
от «27» 08 2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Махтиев А.С.

Приказ № 652
от «30» 08 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родного (кумыкского) языка»

для обучающихся 9 класс

Генжеаул 2024-2025

БАЯНЛЫКЪ СЁЗ

Программаны умуми сыпатлав

Аслу школалар учун яратылган ана тилден программа Федерал пачалыкъ билим берив стандартны аслу умуми билим берив ва мисал гысапда онгарылган аслу билим берив программаны талапларына кюрчюленип тизилген. Шо стандартларда муаллимлени ишинде янги педагогика кяйдаланы кюллава масъалалары, охувчуланы хас айрылыкълары, оланы чагъы, билим ва оьсюв даражалары, гъалиги жамият яшавуну талаплары, милли школаланы ишини бай сынавлары ва илму-ахтарыв ишлер гёз алгъа тутулган.

Янги программа бизин миллетибизни маданиятын, ана тилин теренден уьйренивге, оланы сакълавгъа ва оьсдюрювге, ана тилде аслу умуми билим алывда янги имканлыкълар болдурувгъа, тилибизде халкъыбызны милли хасиятларын сакълавгъа бакъдырылган. Шолайлыкъда, билим берив программа гъар охувчуну билим даражаларын артдыривгъа эркин ёл ача, ону класда яда уьйде оьзбашына чалышагъанда интернет булан пайдаланмагъа, билимин ва тарбиясын артдырмагъа генг имканлыкълар бере.

Къумукъ тил – къумукъ халкъны тили. Ана тил миллетни кюрчюсю бола: ана тил болмаса, миллет де болмай. Халкъны тарихи, маданияты, адаткъылыкълары ана тил булан тыгъыс байлавлукъда. Мактапларда ана тиллени абурун гётермек учун кёп чаралар гёрюле. Къумукъ тилде юрюлеген дарслар жамият къуллугъун кюте: олар миллетибизни менлигин сакълай, ана тилде гъакълашыв, къатнашыв чараланы кютегенден кяйры да, халкъны маданият байлыгъын артдыра, пикир этив мердешлерин камиллешдире.

Умуми школада 9 класда «Къумукъ тил» предметни уьйренивде шулай муратлар салына:

- ана тилни къумукъ халкъны тарихи ва маданияты булангъы тыгъыс байлавлугъун гёрсетип, ону къумукъ халкъны милли маданиятын йимик къабул этип, тил миллетни менлигин сакълайган къуралланы бириси экенни англатыв;

- охувгъа, билим алывгъа охувчуланы гъаваслыгъын, иштагълыгъын тувдурув, оланы охув мердешлерин оьсдюрюв; ана тилге асырап янашма уьйретив, ону эстетика, кьылыкъ якъдан адамны оьсювюне этеген таъсирин гёрсетив;

- гъар гюнлюк яшавунда ва охув гъаракатында кьумукъ тилде уста кюйде сёйлеме уьйретив, сёйлев тилин байытив, ону чеберлигин артдырыв, аслу умуми охув усталыкъланы ва гъаракатланы бойсындырыв;

- терен билим берив, кьумукъ тилни кьурулушун, ону аваз системасын, сёз байлыгъын, морфология, синтаксис, пунктуация ва тюзъязыв нормаларын уьйретив, яшланы адабият тилни кьайдаларына кюрчюленип сейлемеге ва язмагъа уьйретив, оланы сёз хазнасын байытив, тилни гъакъында бир-бир умуми илму англавлагъа уьйретив.

- ана тилни уьйренивге бакъдырылгъан яратывчулукъ иш бажарывларын камиллешдишив, охувчу яшларда наслудан наслугъа бериле гелген кьумукъ халкъны асил хасиятларыны уьлгюлерин болдурув. Шону кюрчюсюнде яш наслуда жамиятны алдында оьз борчларын кютме гъазирлик, таза кьылыкълы, оьр инсан хасиятдагъы жамият ишлени яхшылашдырмакъ учун чалышывда талмайгъан, тюзлюкню, гертиликни кьайратлы кюйде якълама гъазир хасиятланы болдурмакъ, демек, патриотланы тарбияламакъ.

Умуми школада кьумукъ тилни уьйретивни борчлары:

- охувчулагъа дюньяда адамланы ва жамият аралыкъларын гелишдишивде, халкъны тарихин, милли маданиятын, яшавун уьйренивде тил кютеген кьуллукъларын билдишив;

- фонетикадан, лексикадан, сёз яратывдан, морфологиядан, синтаксисден, стилистикадан, тюзъязывдан ва пунктуациядан программада белгиленген оьл- б чевдеги билимлени сёйлев ва языв тилде кьоллама уьйретив; шо кюрчюде охувчуланы мекенли тюзъязыв ва пунктуация билимлерин ва англавларын болдурув;

- охувчуланы китап булан ишлемеге, билимлерин оьзбашына толумлашдырмагъа уьйретив, тюрлю-тюрлю китаплардан, журналлардан, сёзлюклерден, газетлерден, Интернетден, илму макъалалардан, адабият асарлардан, тестлерден пайдаланма уьйретив;

- тилни чалынывуну гёзеллигин, ону байлыгын, сёз яратывдагы имканлыкларын, чеберлик янларын ва оьзге байлыкларын гёрсетип, сёйлев ва языв тилни чеберлиги инсанны куьлтурасыны хас айрылыкларыны бириси экенин билдирив;
- кьумукъ тилде язылган гёрмекли чебер асарланы тилине асасланып, тилибизни чеберлигин, ону гёзеллигин, сёзю чеберлик гючюн гёрсетип, ана тилни стил якъдан чеберлигине ес болмагъа болушлукъ этив
- тилни кьурулушу булан, ону оьсюв кьайдалары булан, стилистика ресурслары булан, аслу нормалары булан байлавлу маълуматлагъа ес этив; охувчуланы охув ва языв куьлтурасын, тюрю-тюрю сёйлев гьаракатларын болдурув, сёйлев ва языв тилге хас нормаларын кьоллама уьйретив;
- кьатнашыв чараланы яшавгъа чыгъармакъ учун диалог ва монолог кьайдалар булан байлавлу тизив мердешлени болдурув, ана тилни уьйренивге бакъдырылган яратывчулукъ иш бажарывларын камиллешдирив, охувчу яшларда наслудан наслугъа бериле гелген кьумукъ халкъны асил хасиятларыны уьлгюлерин болдурув. Шону кюрчюсюнде яш наслуда жамиятны алдында оьз борчларын кютме гьазир, таза кьылыкълы, оьр инсан хасиятдагы, жамият ишлени яхшылашдырмакъ учун чалышывда талмайган, тюзлюкню, гертиликни кьайратлы кюйде якълама гьазир хасиятланы болдурмакъ, демек, патриотланы тарбияламакъ.

Охув предметни умуми сыпатлав

Янгы стандартлар охувчуланы гьар класгъа гёре алынма герек билимлерин, бажарывлукъларын, тюрю гьаракатларын: предметден алынаган билимлер, дарсда берилеген ангавланы теренлигин, предметлени бири-бири булангы байлавлугъун ва оьзюне хас натижаланы токъташдыра. Шо натижалар охувчуланы бажарывлукъларыны кёмеклиги булан оланы гьакълашыв, тил ва маданият булан байлавлу бажарывлукъларын артдыра.

Ана тил кьумукъ халкъны милли маданиятында гёрмекли ер тутагъанны билдирив, ону охув-билим алывда, адамны яратывчулугъунда, кьылыкъ-тарбия алыв ёлунда ойнайган кьуллугъун аян этив. Охувчуну ана тилге бакъган якъдагы сюювюн артдырыв, ону булан оьктем болма уьйретив, милли маданият гьисапда ону тазалыгын якълав ва сёйлев пагъмусун артдырыв. Сёйлейгенде, оьзюню ойларын айтагъанда герек чакъы сёз

байлыгын болдурув ва тилни тюрлю-тюрлю грамматика къралларын кърлап билив, сейлейгенде тилини чеберлигине тергев берип, оьзю оьзюню тилини чеберлик даражасына багъа берип болагъан бажарывланы тувдура

Тилге уьйренивде охувчулар етишме герекли предметлик бажарывлукълар шулардыр

- адабият тилни нормалары булан байлавлу башлапгъы англавлагъа ес болмакъ, лакъырлашывда тюз сейлевню ёругъун сакъламакъ;
- гечилген англавлагъа гёре орфографиядан, пунктуациядан алынагъан билимлени оьзлер къругъан яда берилген текстлерде тюз кърлап бажармакъ;
- оьзю язгъан яда бирев язгъан текстни тергеп, тюзлемек (текстни тергейгенде ана тил предметден алынган билимлерин тюз кърламакъ).

Тилчилик бажарывлукълар булан байлавлу гъасиллер:

- тилни кърулушун, ону оьсювюн, нормаларын, охувчуланы сёз байлыгын ва оланы сёйлевюн грамматика якъдан байытмакъ;
- программада гёрсетилген тил булан байлавлу аслу маълуматланы билмек ва оланы англатып бажармакъ
- тюрлю-тюрлю сёзлюклер, китаплар, газетлер булан пайдаланып болмакъ

Охувчуларда маданиятлыкъ бажарывлукълар (культурологические компетенции) болдурулсун учун оланы билим хазнасында шулай англавланы яратма тюше:

- ана тил кърумукъ халкъны милли маданиятында гёрмекли ер тутагъанны билдирмек, ону охув-билим алывда, адамны яратывчулугъунда, кылыкътарбия алыв ёлунда кютеген къруллугъун англамакъ;
- кърумукъ тилни оьзюне хас болагъан белгилерин, сёйлевде къролланагъан кылыкъ нормаларын, янгыз кърумукъ тилге хас болагъан сёзлени маъналарын токъташдырып билмек.

Программа гъакълашыв-гъаракатчылыкъ къайдада тизилген. Шо къайдагъа гёре берилеген материал охувчуну билимин ва ону гъаракатчылыкъ ругъун теренлешдирмек булан байлавлу.

Курсну гъар бѣлюмю эки блокдан тизилген: биринчи блокда тил булан байлавлу англавлар бериле, экинчисинде буса, шо тил булан байлавлу англавланы уйренегенде, не йимик охув гъаракатланы къоллама тюшегени гѣрсетилген.

Ана тил курсну гъакълашыв-гъаракатчылыкъ къайдада юрютов ва предметлени бир-бири булангъы байлавлугъун гѣз алгъа тутуп иш гѣрюв охувчуланы тюзъязыв ва тюз сѣйлев пагъмуларын артдыражагъы белгили.

Охуп-язып билегенни гѣрсетеген аламатлар шулардыр:

а) гъакълашыв универсал охув гъаракатлары: авуз тилде яда языв тилде сѣйлейгенде, оъзюню ойларын айтагъанда таман чакъы сѣз байлыгъы болмакъ, ва тилни тюрю-тюрю грамматика къуралларын къоллап билмек;

б) уйренив универсал гъаракатлары: масъаланы етдиринкли кюйде са- 9 лып бажармакъ; охувчуланы логика ойлашывун оъсдюрювде кѣмек этмек, оланы китап булан ишлемеге, билимлерин оъзбашына толумлашдырмагъа уйретмек; тил булан байлавлу тарыкъ информацияны табып, ону бир системагъа гелтирип билмек, охувда компьютер булан байлавлу янгы технологияланы къоллама уйренмек, аслу ва экинчи даражалы информацияны айырып билмек

в) низамлашдырыв (регулятивные) универсал охув къайдалары:

- гъаракатчылыкъ ишинде мурат тутуп билмек,

- оъзю-оъзюн тергеп ва тюзлеп билмек

, - сѣйлейген къайдасына тергев берип оъзюне багъа берип бажармакъ.

Гъасили, школа умуми культурасы булангъы, гележекде оъзюню охувун орта ва оър ожакъларда давам этип болагъан адамны гъазирлей.

Ана тилни мактап курсунда, охутувда алгъа салынагъан борчлагъа къыйышывлу этилип, фонетиканы, лексиканы, сѣз яратывну, морфологияны, синтаксисни, тюзъязывны, пунктуацияны, стилистиканы бѣлюклеринден тангланyp алынгъан билимлер, шолай да жамиятны яшавунда бизин тилни кютеген къуллукълары, ону оъсовюню даражасы ва оъзге тюрю маълуматлар берилген.

Школада ана тилни уйренивню курсуну материаллары класлагъа гёре шулай ерлешген: V, VI ва VII класларда фонетика, лексика, сёз яратыв, морфология ва тюзъязыв уйретиле. Синтаксисни тизимли курсу VIII ва IX класларда уйрениле. Тек синтаксисден ва пунктуациядан аслу англавлар, I—IV класларда уйренилген материалны такрарлагъан сонг, V класда да бериле. Шо гележекде морфологияны ва синтаксисни бир-бири булан байлавлукъда уйренивню гъакъындагъы агъамиятлы методика идеяны яшавгъа чыгъармагъа ва охувчулагъа синтаксисден, пунктуациядан ва сёйлевден берилеген англавларда синтаксисни курсун тизимли кюйде охума башлагъынча хыйлы алда къурмагъа имканлыкъ бере.

Йылны башында ва ахырында гечилген материалны такрарламакъ учун программада сагъатлар гёрсетиле, дарсланы юрютювню мекенли шартларына къарап, муаллим шо сагъатланы къоллай. Муаллим V—IX класлар учунгъу курсларда белгили янгы материал да къошулагъанын билмеге герек. Шолай материалны уьстюнде ишлев экинчилей къайтып уйренмекни туюл, янгыз такрарлавну ва теренлешдиривню талап эте.

Аслу школада «Къумукъ тил» курсуну мурады охув гъаракатны предметлени бир-биринден алынагъан ва предметни оьзюнден алынагъан муратларындан гъасили бола. Шо муратлагъа етишмеге охувчуланы бажарывлары булан байлавлу къарав кёмек эте. Шо къаравда юрюлеген дарслар охувчуланы гъакълашыв, тилчилик, маданиятчылыкъ англавларын болдура.

Гъакълашып бажарывлукъ гъакълашывну тюрлю-тюрлю къайдалары булан пайдаланып билмекни, охув ва языв тил культурасын камиллешдиривню, охувчуну къатнашывгъа гъазирлигин, айтагъан ойларын ойлашып айтмакъны, яшланы оьмюрюне, сынавуна, умуми школада гъар девюрге хас болагъан психология айрылыкъларына гёре тилни гъар тюрлю ситуацияларда къоллап билмекни талап эте.

Тилчилик бажарывлукълар тил кютеген ишаралыкъ ва жамият къуллукъларын англав, тилни къурулушун, ону оьсювюн, нормаларын, охувчуланы сёз байлыгъын ва оланы сёйлевюн грамматика якъдан байытив, охувчулагъа герек чакъы тил булан байлавлу аслу маълуматланы билив ва оланы англатып бажарыв, тюрлю-тюрлю сёзлюклер булан пайдаланыв билимлени кёмеклиги булан таъмин этиле.

Охувчуларда культуралыкъ бажарывлар болдурулсун учун оланы билим хазнасында шулай англавланы яратма тюше:

а) кѳумукъ тилни кѳумукъ халкъны тарихи булангъы байлавну аян этив;

б) ана тил кѳумукъ халкъны милли маданиятында гѳрмекли ерни тутагъанны билдирив;

в) ана тилни охув-билим алывда, адамны яратывчулукъ ишинде, кѳылыкъ-тарбия алыв ёлунда кютеген кѳуллугъун билдирив;

г) кѳумукъ тилни оъюне хас болагъан белгилерин, сѳйлевде кѳолланагъан кѳылыкъ нормаларын, янгыз кѳумукъ тилге хас болагъан сѳзлени маъналарын, кѳалиплерин гѳрсетип бажарыв.

Программа гъалиги методикагъа хас болагъан тюшюнюв-гъакълашыв (сознательно-коммуникативный) ва чалышывчулукъ (деятельностный) кѳаравлагъа янашып тизилген.

Тюшюнюв-гъакълашыв кѳайдада 5 класда кѳумукъ тилге уѳйретивни аслу ёллары шулардыр.

Гъакълашыв кѳайда тилге уѳйретивни мурадын токъташдыра: охувчуну гъакълашыв бажарывларын болдура. Бу кѳайданы яшавгъа чыгъарыв охувчуланы сѳйлев гъаракатында билим ва уѳйрениш мердешлерин тувдура. Гъакълашыв кѳайда охув процесс сѳйлев гъаракатын теренлешдирирге бакъдырылма герекни, охув процессни нечакъы бола буса адатлангъан кѳумукъ тилде сѳйлевге ювукълашдырмакъны талап эте. Кѳумукъ тил дарсларда юрюлеген бары да ишлер шо талап булан байлавлу юрюлме тюше. Сѳйлев тилге сѳйлей туруп уѳйренмек – гъакълашыв кѳайданы хас айрылыгъы гъисапла

Тюшюнюв принципге гѳре тил материалы яшланы охувгъа уѳйретивде аслу охув материалы гъисаплана. Тил булан байлавлу алааматланы тюшюнюп англав кѳумукъ тилде эркин сѳйлевню шартларындан бириси гъисаплана. Гъакълашыв ва тюшюнюв кѳайдалар биригип методика илмуда тюшюнювгъакълашыв кѳайданы яратгъан

Умуми охувда салынгъан масъалаланы натижа береген кюйде чечилмекни аслу мурады – сѳйлев ва языв тилни оър даражада кѳоллап билмек. Тилчилик кюрчюсюнде гъакълашыв ва маданият компетенцияларын

болдурув – - «Къумукъ тил» предметни аслу мурады бола. Гъакълашыв ва маданият компетенциялар тил оьсдюрюв дарсларда амалгъа геле, тилчилик компетенция буса тилни системасын уьйренегенде яратыла.

Шу программа эки гесекден тизилген: «Тилни къурулушу» ва «Байлав тилни оьсдюрюв». Эки де бёлюк бир-бири булан тыгъыс кюйде байлавлу, неге тюгюл байлавлу тилни оьсдюрюв тилни къурулушуна, ону нормаларына кюрчюленген. Шо саялы тилни грамматика формаларын, къайдаларын билмек булан бирче, оланы сёйлев тилде тюз къоллап бажармакъ, ону чеберлигин гёрсетеген имканлыкъларын сёйлев тилде къоллап билмек, ана тилге аявлап, асырап къаравгъа уьйренмек, оьзюню тил гъазирлигин, тил культурасын артдырывгъа гъаваслыгъын болдурмакъ бажарывланы чараларын гёзалгъа тутма тюше

АНА ТИЛГЕ УЬЙРЕТИВНИ ИЧДЕЛИГИ

5-8-нчи класны материалын такрарлав.

Къошма жумлалар.

Байлавучлу ва байлавучсуз къошма жумлалар.

Тизилген къошма жумлалар.

Къошагъан, айырагъан ва къаршылыкълы байлавучлары булангъы тизилген къошма жумлалар

Тизилген къошма жумлаларда токътав белгилер.

Иерченли къошма жумлалар.

Баш ва иерчен жумлалар. Иерчен жумлаланы журалары. Иерчен иеси бёлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен хабарлыкъ бёлюгю булангъы къошма 20 жумла. Иерчен толумлукъ бёлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен белгилевуч бёлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен гьал бёлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен кюй бёлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен вакъти бёлюгю булангъы жъошма жумла. Иерчен ер бёлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен себеп бёлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен мурат бёлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен тенглешдилив бёлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен къаршылыкълы бёлюгю булангъы

къошма жумла. Иерчен натижа бёлюгю ва иерчен къошумлукъ бёлюгю булангъы къошма жумлалар.

Бир нече иерчен бёлюгю булангъы къошма жумлалар.

Байлавучсуз къошма жумлалар.

Байлавучсуз къошма жумлаланы гъакъында англав. Байлавучсуз къошма жумлаланы гесеклерини маъна аралыкълары. Байлавучсуз къошма жумлаларда айырымны ва айырым бюртюкню къолланышы. Байлавучсуз къошма жумлаларда эки бюртюкню къолланышы. Байлавучсуз къошма жумлаларда тирени къолланышы.

Тувра ва кыя сёзлер.

Тувра сёз. Тувра сёзю ичинде авторну сёзлери. Тувра сёзю булангъы жумлаларда токътав белгилер. Кыя сёз. Тувра сёзю кыя сёзге, кыя сёзю тувра сёзге айландырыв. Цитаталар ва оланы ягъында токътав белгилер

9-нчу класда гечилген материалны такрарлав.

9 КЛАСДА «КЪУМУКЪ ТИЛ» ПРЕДМЕТНИ УЙРЕНИВДЕ ОХУВЧУЛАР ЕТИШМЕ ГЕРЕКЛИ ПЛАНЛАШДЫРЫЛГЪАН ГЪАСИЛЛЕРИ

Энчили гъасиллер

Шу талап, аян этип айтгъанда, охувчу, озбашына чалышып, билимин артдырывда, яшавда оз ерин табывны, алгъан билимлерин охувда къоллавну ва билим алывгъа бакъдырылгъан чалышивун не даражада арагъа чыгъарып бажаргъанын англата.

Охувчудан озюнден хас болагъан энчили гъасиллер шулардыр:

ватандаш-патриотлукъ тарбиялав:

— оз Ватанына (Россиягъа ва Дагъыстангъа) охувчуланы къыйматлы къаравун болдурув, оланы ватандаш бирлигин тарбиялав;

— Ватанны сююв, абурлав, оъзюню миллетине амин болув, анадаш топурагъыбыз Къумукътюзге бакъгъан сююв гыслени тарбиялав ва патриот гыслерин гючлендирив;

— ана тил къумукъ халкъны тарихи ва маданияты булан тыгъыс байлавлу экенин англав, ону къумукъ халкъны милли маданиятын йимик къабул этив, ана тилге бакъгъан якъдагъы сюювюн, гъаваслыгъын артдырыв;

— курсну тюрлю-тюрлю бёлюклерин уыйренегенде тил адамланы бирбири булангъы аралыкъларын болдурувда агъамиятлы къурал экенни англав;

— охувчуланы ана тилни уыйренивге иштагълыгъын тувдурув, ана тил булан оъктем болма, ону тазалыгъын сакълама уыйренив, оъзю оъзюню сёйлев байлыгъын артдырмагъа къаст этив;

— охувчуланы герек чакъы тил байлыгъын болдурув, оъзлени ойларын, гыслерин эркин кюйде къумукъ тилде айтмакъ учун герек чакъы тил къуралларын къоллап бажарыв, биревню яда оъзюню сёйлевюне тийишли къыймат бермеге уыйренив;

— тилни чалынывуну гёзеллигин, ону байлыгъын, тилни лексикасыны тюрлю-тюрлю янлары барлыгъын гёрсетмеге, ону сёз яратывдагъы имканлыкъларын, чеберлик янларын ва оъзге байлыкъларын гёрсетмеге бажарыв;

— жамиятны ва адамланы арасындагъы аслу байлавлукъланы гелишивюн англамакъ, ватандашлыкъ ва жамият арада болмагъа тюшеген ихтиярланы якълавдагъы англавларын оъсдюремек, алдына мекенли мурат салып ва яшавда оъз ерин табып болагъанлыгъын гёрсетмек, кёп тюрлю маданиятлар бар дюньяда Россияны оъзтёречилигин билмек ва англамакъ;

— оъз халкъыны тарихин, тилин билип, Ватаныны алдында жаваплыкъны тарбиялав;

— кѳумукъ тилни халкъыбызны тарихин, маданиятын уѳренивде агъамиятлыгъын билдирив;

— охувчуланы анадаш халкъыбызгъа ва озге халкълагъа бакъгъан сюювюн артдырыв;

— дюньягъа тюз кѳаравларын яратыв; башгъа тили, дини бар халкълагъа, адамлагъа абурлу кюйде янашыв

; — гъаллашыв бажарывлукъларын яратыв; гъар тюрлю ишлерде уллулар ва гиччилер булан байлавлукълар юрютме уѳретив

— охувгъа жаваплы кюйде янашып, оз камиллешивге, озбашына билим алывгъа гъавасландырыв;

— жамиятда юрюлеген яшав-туруш гъалланы бидирив; кѳувунлу гъалларда озюн тутуп ва башгъалагъа зиян болмайгъан гъалда иш гѳрме уѳретив;

— экология куьтурасын яратыв;

— уѳягълюню агъамиятлылыгъын англатыв, агълюню вакиллерине рагъмулу янашып яшама уѳретив;

— охувчуланы эстетика гъакъылын оьсдюрюв;

— загъматгъа тюз кѳаравну, жамият борчну кютме гъазирликни, намуслукъну, адамланы ишлерин ва хасиятларын тюз багъавлавну ёлларын сездирив;

ругъ ва эдеп-къылыкъ тарбиялав:

— тарыкълы затны тюз алып, озбашына пикир этип, охув масъалаланы озбашына чечме уѳретив;

— гъар адамгъа тюз ярашып, ону яшав сынавларына гѳре озтѳречелигин, яшавгъа озтѳрече кѳаравун тюз англав;

— гъалиги замангъы агъамиятлы масъалаланы ичинде баш алып болмагъа уыйретив;

— ругъ байлыкълардан пайдаланма уыйретив;

— эдеп-инсап, къылыкъ-тарбия, адамгъа языкъсыныв, уллугъа абур, сый, гъюрмет этив хасиятланы тарбиялав;

— яшав гъалланы тюз англамагъа, оланы агъамиятын, себеплерин, бирбири булангъы аралыкъларын уыйретив;

— касбу булан байлавлу ва башгъа тюрлю масъалаланы чечмеге уыйретмек (гъаллашыв, маълумат излев, анализ этив, бирликде иш гёрюв);

эстетика тарбиялав:

— охувчуланы чебер эстетика оъсювюне тийишли шартлар болдурув, оланы яратывчулукъ бажарывлукъларын оъсдюрюв

; — адамдагъы, айлана табиатдагъы ативлюкню, гёзелликни гёрме, ону сезме, гъис этме уыйретив;

— текстни, асарны чебер охуйгъанда сакъланма герек къайдалар, оланы эстетика янын сезмеге уыйретив;

— гъар чебер асарда ативлюкню, чеберликни алааматлары гъис этме уыйретив;

— чебер асарлагъа, чебер сёйлевге эстетика якъдан багъа берме, оланы чебер алааматларын аян этме уыйретив.

— бизин адатларыбызны, къумукъ халкъгъа хас болагъан къылыкъланы, хасиятланы асырап, аяп, оъзлени хас кююнде юрютмеге ва сакъламагъа уыйретив;

савлукъ сакълав тарбиялав:

— савлукъгъа, къаркъарагъа пайдалы ва савлукъгъа къоркъучсуз гъаракатлагъа етишмекни тарбиялав;

— къаркъара савлугъун ва ругъ савлугъун аяп сакълама уыйретив.

загъмат тарбия:

— яшлыкъ загъматда чыныгъагъанын англатып, яшавдан ва чебер асарлардан мисаллар гелтирип, охувчуланы гъар тюрлю загъмат мердешлеге, гелтирив

— охувчуланы иштагъын тартагъан мердешли саниятлагъа къуршав.

экология тарбия:

— яшланы табиятны сакълав ва къорув ругъда тарбилав, табиятны къоруп сакълавну гъакъында да англатыв ишлер оьтгерив;

— табиятны суратлайгъан текстлени гечегенде айлана табияттагъы аривлюкню, гёзелликни гёрме, сезме, гъис этме уыйретив;

— табиятны тазалыгъын болдурма, огъар зарал гелтиреген гъаракатлардан сакъланмагъа уыйретив;

илму-ахтарыв билимин къыйматлав:

— дюньяны гёрюнюшюн суратлайгъан башлапгъы илму англавларын, шолай да тилни системасы булан байлавлу англавларын теренлешдирив;

— яшланы теренден ойлашдырагъан масъалалагъа тергевюн бакъдырып, оланы озбашына илму-ахтарыв ишлер юрютме бажарывчулугъун теренлешдиримек.

МЕТАПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕРИ

9 класда «Къумукъ тил» предметни уыйренинде охувчулар етишме герекли метапредметлик гъасиллери шулардыр:

Унивесал охув гъаракатлары.

Аслу логика гъаракатлары:

- тил оьлчевлени (авазны, сёзню, жумланы ва текстни) олар кюрчюленген белгилеге гёре (грамматика, лексика ва шолай башгъа белгилеге гёре) бирбири булан тенгleshдирмек; оланы ортакъ яда бир биринден айырагъан белгилерин токъташдырмакъ ; — тил оьлчевлени рас гелеген белгилерин токъташдырмакъ;
- тил оьлчевлени аслу белгилерин токъташдырмакъ (авазланы, тил гесимлени, жумлаланы, текстлени); оланы бёлюклеге гёре айырмакъ;
- охувчуланы оьзбашына герекли маълуматланы тапмагъа уьйретмек;
- муаллимни алгоритмасына гёре тилибизге хас болагъан ва хас болмайгъан белгилеге охувчуланы тергевюн тартмакъ;
- оьзбашына тил оьлчевлени уьстюнде ишлемек;
- охув масъаланы чечегенде маълуматлар азлыкъ этегенни гъис этип, янгы къошум маълуматлар гелтирип билмек;
- тил материалны уьстюнде ишлейгенде белгили бир гъалны тувдурагъан шартланы гелишин, себебин англатып, натижа чыгъармакъ.

Аслу илму-ахтарыв гъаракатлар:

- тил масъалаларын чечегенде соравланы илму-ахратыв къуралы гъисапда къоллап бажармакъ; — муаллимни кёмеклиги булан илму-ахтарыв ишни мурадын билмек;
- тапшурувну этилежек вариантларын тенгleshдирип, олардан лап да къыйышагъан вариантын англатып бажармакъ (алданокъ берилген белгилеге гёре);

— алданокъ берилген плангъа гёре гиччирек илму-ахтарыв иш
оьтгермек; берилген плангъа гёре проект тапшурувну кютмек;

— натижалар чыгъармакъ, оьзю оьтгерген ахтарыв ишлеге гёре
далиллер гелтирип толумлашдырмакъ (бёлюкlege бёлюп,
тенглешдирип);

— уллулагъа сорап, оланы да къуршап, проект иш оьтгермек;

Информацияны уьстюнде ишлев:

— охув масъаласын чечегенде информацияны беривде тюрлю-
тюрлю методланы, къуралланы къоллап бажармакъ

— тарыкълы информацияны айырып, анализ этип, англатып, огъар
гёре гъасиллер чыгъарып, таблицалар, схемалар къоллап
бажармакъ;

— герек-тарыкъ кюрчю материалланы (источниклени) табып
бажармакъ, масала, талап этилеген информациягъа гёре
сёзлюклени къоллап бажармакъ;

— сёзлюклени, охув китапланы къоллап тюз ва тюз туюл
информацияны айырып билмек;

— муаллимни, уллуланы, ата-ананны кёмеклиги булан сёзлени
язылышы, айтылышы, этилиши, оланы маъналары гъакъында
къоркъунчсуз чараланы гёрюп, информация тапмагъа уьйренмек;

— салынгъан охув масъалагъа гёре языв ва авуз текстлер гелтирип
бажармакъ, оьзю тил масалаларына багъышлангъан шолай
таблицалар ва схемалар этип бажармакъ;

— информацияны низамлашдырыгъанда, бир материалдан
алынгъан гесекде салынгъан муратгъа гёре маъналы охувну
къоллап бажармакъ;

— бир ойну гери урмакъ учун оъзюню далиллерин гелтирип
бажармакъ;

— информацияны эсинде сакълап, ону низамлашдырып
бажармакъ

9 класда охув йылны ахырына шулай гъакълашыв универсал охув
гъаракатланы болдурма герек:

гъакълашыв гъаракатлар:

— тил булан байлавсуз гъакълашыв къуралланы, оланы
маъналарын англамакъ;

— оъзюню ойларын ва гъислерин языв тилде яда авуздан
салынган муратгъа ва белгили бир агъвалатгъа гёре тюз къуруп ва
англатып болмакъ;

— сёйлевде йымышакъ, таъли тил булан сёйлеп, оъзгелер булан
аралыкъ тутуп бажармакъ;

— сёйлевчюге гъюрметли кюйде янашып, диалогда ва эришивлю
масъаланы арагъа салып ойлашагъанда оъзюню тюз ёлда тутуп
бажармакъ;

— ойлар, пикрулар, къаравлар рас гелмей, бир нече тюрлю болма
ярайгъанны англамакъ;

— пикруларын, ойларын башгъалар булангъы аралыкъда сёйлевню
къылыкъ къайдаларындан тайышмай айтмакъ;

— авуз ва языв тиллерде ситуациягъа гёре текстлер тизип билмек
(суратлав, ойлашыв ва хабарлав);

— оъзю яда биревлер булан бирче этген илму-ахтарыв ишни
натижасын чыгъарып гиччирек докладлар этип бажармакъ;

— этеген докладаына гёре суратлар, слайдлар этип, оланы кьоллап бажармакъ

. — жумлаланы оьзюню сёйлевюнде ситуациягъа гёре тюз кьоллап бажармакъ;

— оьзгелени сёйлевюне янашып тынглап ва сёйлеп бажармакъ, сёйленеген затны англамакъ, сёйлевде кьолланагъан янгы сёзлени эсде сакъламакъ ва сёйлев чеберликни гыис этмек;

— текстни чебер охуп, текстге сораулар салып ва ону авуздан хабарлап билмек;

— оьзюню ойларын оьзге адамланы ойлары булан тенглешидирип, оланы башгъалыкъларын англамакъ;

— гъакълашывда монологну, диалогну герекли ерде тюз кьоллап бажармакъ.

Охув йылны ахырына 9 класда болдурулагъан низамлашдырылгъан универсал охув гъаракатлары:

Оьзю оьзюн низамлав (самоорганизация):

— натижа чыгъармакъ учун оьзю оьзюню ишин салынгъан масъалагъа гёре планлашдырып бажармакъ; — этме герек ишлени низамлы, системалы кюйде оьтгермек. Оьзю-оьзюн тергев:

— тюзевлю, онглу ва тюзевсюз, онгсуз этилген охув ишлени себебин токъташдырып, исбат этип бажармакъ;

— сёйлевде ва язывда кьутгъарылгъан янгылышланы эбинден гелмек учун оьзюню охув гъаракатларын тюзелтип бажармакъ;

— оьзюню охув гъаракатларын охув масъалалар булан (тил оьлчевлени кьолланышы, оланы хасиятлары булан) гелишдирип бажармакъ;

— тил материалын къоллайгъанда къутгъарылгъан орфография ва пунктуация янгылышланы табып бажармакъ;

— оъзюню охув гъаракатларын оъзюню классында охуйгъан яшланы гъаракатлары булан тенгleshдирип, оланы берилген белгилеге, оьлчевлеге гёре тюз къыйматлап бажармакъ;

Бирче гъаракат гёрюв:

— охув масъалаланы чечивде салынгъан аз заманны ичинде яда узакъ заманны ичинде этилме герек ишлени чечмек учун гъаракат этмек;

— бирче юрюлежек ишлени мурадын англап, ортакъ ишни планлашдырып, сёйлешип, арагъа салып ойлашып салынгъан муратгъа етишмек учун къаст этмек;

— башчылыкъ этме, тапшурувланы кютме, ирия болма, давлaшыв, тюртюшюв масъалаланы чечмеге гъазир болмакъ;

— оъзюне тапшурулгъан жаваплы ишни кютме гъазир турмакъ;

— ортакъ ишге оъзю этген къошумну къыйматлап билмек;

— берилген уьлгюге гёре ортакъ проектлени оьтгерме гъазир болмакъ.

Гъис интеллект:

— оъзюню ва оьзгелени гъис интеллектлерин тутуп бажармакъ;

— гъис булан байлавлу интеллектлени ачыкъ этип, оланы себебин англатып бажармакъ; оъзюню гъислерин низамлашдырып бажармакъ;

Принятие себя и других:

— оьзге адамланы ойларын тюз англап, оланы кѡабул этип бажармакъ, оьзю де, оьзгелер де янгылышма мумкин экенни билмек;

— оьзгелени де, оьзюн де айыпламай, терс гѡрмей, ачыкъ кюйде кѡабул этмек;

— айланадагъы бары да затгѡа контроллукъ юрютме бажарылмайгѡанны англамакъ. Предметлени бири-бири булангъы байлавлугъун гѡрсетеген натижалар да (метапредметный) охув гѡаракатында гѡрмекли ер тута. Предметлени бирибири булангъы байлавлугъун гѡрсетеген гѡасиллеге гире:

— ана тилни оьзге предметлер булангъы байлавлугъун гѡрсетеген англавлар, тюрлю источниклени, шоланы арасында Интернет ресурсланы да кѡоллап, охувчуланы билимлерин артдырыв, оланы дюнья кѡаравларын генглешдишив ва халкъарада шо кѡаравланы тюз кѡоллама уѡиретив;

— охув булан байлавлу бир план кѡуруп, шо планны натижаларын муаллимлер булан яда тенглилери булан бирче яшавгѡа чыгѡарывда оьзтѡрече ѡлланы белгилев;

— охугѡан текстни проблемасын тюз англав, ѡравну (гипотезаны) арагѡа чыгѡарыв, материалны кѡурашдырыв, оьзюню кѡаравларын гертилемек учун далиллер гелтишив, айтылагѡан пикруланы себеп аралыкъларын авуздан ва язып англатып билив ва гѡасиллер чыгѡарыв;

— оьзбашына оьз ишин гѡзалгѡа тутуп, оьзюню муштарлыкъ гѡавасларын белгилеп бажарыв;

— тюрлю-тюрлю маълуматлар береген источниклени табып, оланы ахтарып, оьзбашына кѡоллап бажарыв;

— сѡйлев гѡаракатны тюрлюлерин кѡоллап билмек.

Къулакъасыв ва охув булан байлавлу талаплар:

а) авуз ва языв тилде берилген текстлени темасын, аслу ва экинчи даражалы маъналарын тюз англав;

б) охувну гъар тюрлю къайдалары булан (таныш болув, уйренив, гёзден гечириг) пайдаланыв;

в) тюрлю-тюрлю стиллерде ва жанрларда язылган текстлени авуз лактырда къоллав, къулакъасывну тюрлю къайдалары булан (айырыв, таныш болув, мекенли) пайдаланыв;

г) текстден тарыкълы болаган информацияны айырып бажарыв мердешлеге ес болув;

д) тюрлю справочниклерден, газетлерден, журналлардан, охув компактдисклерден, Интернетден тарыкълы болаган информацияны табып, ону къоллама уйренив;

е) тюрлю-тюрлю сёзлюклер булан, электронный къураллар булан пайдаланып билив;

ж) оьзбашына тил булан байлавлу материал жыйма, ону бир ёрукъгъа (системагъа) гелтирме уйренив, бир къалипдеги сёзлени башгъа къалиплерде къоллама уйренив;

з) сёйлев тилде ёлугъаган айтымланы маъна якъдан тенглешдирип, оланы стилистика башгъалыкъларын гёрсетип бажарыв.

Айтыв ва языв булан байлавлу талаплар:

а) гележекде охув гъаракатда салынган мурадын англав (хас ва коллектив), етишген муратлагъа къыймат берип, оланы авуз ва языв тилде англатыв;

б) охулгъан текстни тюрлю-тюрлю къайдаларда айтып бажарыв (план тизив, хабарлав, конспект этив, аннотация языв);

в) охув ва языв текстлени тюрлю-тюрлю стиллерде къолламагъа уыйренив;

г) текстни къурулуш белгилерин сакълап (логика ва маъна якъдан къурулушун, жумлаланы бир-бири булангъы байлавун, темагъа къыйышывун), оъзюню ойларын, гыслерин авуз ва языв формаларда толукюйде англатып бажарыв; эшитгенине, гёргенине, дюньяда ёлугъагъан агъвалатлагъа оъз къаравун айтып ва оъзюню ойларын якълап бажарыв;

д) монологну ва диалогну тюрлюлерин герекли ерде тюз къоллап бажарыв;

е) сёйлевде къумукъ адабият тилни орфоэпия, лексика, грамматика, стилистика нормаларын сакълап билмек, язывда орфография ва пунктуация нормаланы къоллап билмек;

ж) сёйлев къатнашывда, сёйлевню этика нормаларын къоллап, оъзюню пагъмусун болдурув, ишараланы, юм-чум этивлени болгъан чакъы аз къоллап сёйлемеге уыйренив;

з) охув тармакъда ва гъар гюнлюк практикада оъзюню сёйлев нормаларына тергев берив; сёйлевюне, ону ичделигине, тил якъдан тизилишине къыймат берип билив, янгылышланы гёрсетип, оъзю язгъан текстлени редактировать этив;

и) оъзюню тенгилерини алдында доклад, реферат булан чыгып сёйлемеге уыйренив; эришивлерде, тарыкълы масъалаланы арагъа салып ойлашып сёйлевлерде ортакъчылыкъ этив; к) уыйренген билимлерин гъар гюнлюк яшавда къоллап билмек; ана тилни оъзге предметлени уыйренегенде къоллап билмек (масала, рус тил, тыш пачалыкъланы тиллерин уыйренегенде);

л) бир ишни бирче этегенде, эришивлерде, тарыкълы темаланы арагъа салып ойлашагъанда адамлар булан гъакълашып билмек, къумукъ тилге хас болагъан милли-маданият нормаларын яхшы билмек.

ПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕР

- тилни бѐлюклерин ва шо бѐлюклерде къолланагъан тил оьлчевлени биле.
- тилде къолланагъан морфемаланы, сѐз этив ва орфография къадаларын биле.
- тил культураны булан байлавлу маъмуматланы англай.
- къошма жумлаланы тюрлюлерин (тизилген, иерченли, байлавучсуз) бирбири булан тенгleshдирип, оланы гесеклери бир-бирине не йимик алатланы кѐмеклиги булан байлангъанны токъташдыра.
- тюрлю-тюрлю байлавучланы кѐмеклиги булан этилген къошма жумлаланы (байлавучлу — тизилген ва иерченли къошма жумлалар; байлавучлу — байлавучсуз къошма жумлаланы) танып, токъташдырып бажара;
- тюрлю-тюрлю къошма жумлалар тизип, синтаксис маънадашлардан пайдаланып бажара;
- тизилген къошма жумла тюз тизилгенми яда тюз тизилмегенми, токъташдыра, неге тюз тизилмегенни аян эте;
- тизилген къошма жумланы тизимин, ону маънасын, гесеклени интонация бирлигин англатып бола;
- тизилген къошма жумлаланы синтаксис якъдан ва токътав белгилерине гѐре анализ эте;
- тизилген къошма жумлаларда токътав белгилени къоллап бажара;
- иерчен къошма жумлаланы баш ва иерчен гесеклерин айырып, олар бирбирине нечик байлангъанны англатып бола;
- иерчен къошма жумлаланы тюрлюлерин (иерчен иеси, хабарлыкъ, белгилевуч, гьал жумлалар) бир-биринден айырып бола; - бир нече иерчен гесеги булангъы иерченли къошма жумлаланы оланы белгилерине гѐре

айырып биле, иерчен гесеклени баш гесек булангъы байлавлугъун токъташдырып бола;

- иерченли къошма жумлаланы тизимин ва оланы къолланагъан къайдаларын биле;

- иерченли къошма жумлаланы синтаксис якъдан ва токътав белгилерине гёре чечмек.

- байлавучсуз къошма жумлаланы маъна якъдан тюрлю-тюрлюлерин тизме ва оланы авуз тилде къоллама уйрене, шо жумлаланы арасында синтаксис якъдан маънадашларын гёрсетип бола;

- байлавучсуз къошма жумлаланы тизилеген грамматика къайдаларын, оланы авуз тилде къолланышын биле, оланы синтаксис якъдан ва токътав белгилерине гёре чече;

- байлавучсуз къошма жумлаланы гесеклерини маъна аралыкъларын биле;

- байлавучсуз къошма жумлаларда токътав белгилени (айырымны, тирени, эки бюртюкню ва айырым бюртюкню) къолланышын биле;

- сёйлевде байлавучлу ва байлавучсуз къошма жумлаланы къоллап биле;

- байлавучсуз къошма жумлаланы синтаксис якъдан ва токътав белгилерине гёре чечип бажара;

- тувра ва къыя сёзлени текстден табып, оланы къурулушун, этилеген кююн биле;

- тувра ва къыя сёзлери булангъы жумлаланы маънадаш гысапда къолланывун билмек;

- бирев айтагъан затны башгъа биревге не ёлларда билдирмеге болагъанны биле (тувра сёз ва къыя сёз; тувра сёзню къыя сёзге, къыя сёзню тувра сёзге айландырып)

- тувра сёзю булангъы жумлаларда токътав белгилени салып бажармакъ;

- тувра сёзню къыя сёзге, къыя сёзню тувра сёзге айландырып бажармакъ;

- сёйлейгенде авторну сёзлерин айырып билмек;

- кѳумукъ тилни халкъара яшавунда кѳутеген кѳуллугъун, кѳумукъ халкъ учун тилни агъамиятын, ону гѳезеллигин, байлыгъын ва чеберлигин англай;
- кѳумукъ тилни гъакъында умуми маълуматлар гелтирип бажармакъ, жамиятны яшавунда кѳумукъ тилни агъамиятын билмек; кѳумукъ тилни оъсювю гъакъында маълуматлар гелтирип бажармакъ;
- кѳумукъ адабият тилни ва кѳумукъ тилни диалектлери гъакъында умуми ангву бар;
- кѳумукъ тилни тюрк тиллени ва дагъыстан тиллени арасындагъы ерин, кѳумукъ тилни рус ва дагъыстан тиллер булангъы аралыгъын англай;
- тизилген кѳошма жумланы тизимин, ону маънасын, гесеклерини интонация бирлигин англай;
- иерченли кѳошма жумлаланы баш ва иерчен гесеклерини байлавлугъун, оланы маъна якъдан тюрлюлерин, иерчен гесеклени баш гесек булангъы байлавлугъун токъташдырып бажара;
- байлавучсуз кѳошма жумлаланы тизилеген къайдаларын, оланы авуз тилде кѳолланышын, токътав белгилерин англай;
- тувра ва къыя сѳзлени текстден табып, оланы кѳурулушун, этилеген кююн биле;
- бир художникни бир нече суратларына яда бир нече художникни бир темагъа гѳере этилген суратларына гѳере сочинение язмакъ.

КЛАСЛАГЪА ГЁРЕ ПРЕДМЕТНИ ТЕМАТИКА ПЛАНЛАШДЫРЫВ

Тематика планлашдырылыв йыллагъа гёре берилген, онда темалагъа гёре сагъатлар гёрсетилген. Сагъатланы ва темаланы гезигин муаллим озюню къаравуна гёре алышдыры

№	Тема уроков Дарсны темасы	Часы Сагъат	Дата	
			По плану	По факту
1.	Словосочетание. Предложение. Главные члены предложения. Сёз тагъым. Жумла. Жумланы баш уьюрлери.	1	5.09	5.09
2.	Второстепенные члены предложения. Полные и неполные пред. Жумланы экинчи даражалы уьюрлери. Толгъан ва толмагъан жулалар	1	12.09	12.09
3.	Односоставные пред.. Однородные члены пред. Бир баш уьюрю булангы жумлалар. Жумланы бир жынслы уьюрлери.	1	19.09	19.09
4.	Обращение. Вводные слова, вводные словосочетания и вводные предложения. Чакъырыв сёз. Гиришив сёз, гиришген сёз тагъымлар ва жумлалар.	1	26.09	26.09
5.	Сложное предложения. Къошма жумлалар	1	29.09	29.09
6.	Союзные и бессоюзные сложное предложения. Байлавчу ва байлавчусуз къошма жумлалар	1	3.10	3.10
7.	Сложные предложения с соед. и раздел. союзами. Тизилген къошма жумлалар. Къошагъан ва айырагъан байлавчулары булангы къошма жумлалар.	1	10.10	10.10
8.	Диктант	1	17.10	17.10
9.	Сложные предложения с противит. союзами. Хаталаны уьстюнен иш .Къаршылакълы байлавчулары булангы къошма жумлалар.	1	24.10	24.10

10.	Знаки препинания в сложносоч.пред. Тизилген кѡшма жумлаларда токѡтав белгилер.	1	14.11	14.11
11.	Сложнопод. пред. с прид.изъяснит. Иерчен толумлукъ бѣлюгю булангъы кѡшма жумлалар.	1	21.11	21.11
12.	Сложнопод. пред. с прид.обст. Иерчен гѡал бѣлюгю булангъы кѡшма жумлалар.	1	28.11	28.11
13.	Сложнопод. пред. с прид.образа действия. Иерчен кѡй ва вакѡти бѣлюгю булангъы кѡшма жумлалар.	1	5.12	5.12
14.	Сложнопод. пред. с прид.образа действия. Иерчен кѡй ва вакѡти бѣлюгю булангъы кѡшма жумлалар.	1	12.12	12.12
15.	Диктант	1	19.12	19.12
16.	Работа над ошибками .Сложнопод. пред. с прид.места. и причины Иерчен ер ва бѣлюгю булангъы кѡшма жумлалар.	1	26.12	26.12
17.	Сост.сложнопод.пред.с данной главной часть. Простой жумлалагѡа кѡйышывлу иерчен мурат бѣлюклер кѡшуп, кѡшма жумлалар тизив.	1	16.01	16.01
18.	Сложнопод. пред. с прид. Противительного значения Иерчен кѡаршылыкѡлы бѣлюгю булангъы кѡшма жумлалар.	1	23.01	
19.	Диктант	1	30.01	
20.	Работа над ошибками. Сложнопод. пред. с несколькими придаточными. Бир нече иерчен себеп бѣлюгю булангъы кѡшма жумлалар Хаталаны уѣстюнен иш	1	6.02	
21.	Бессоюзные сложные пред. Байлавчусуз кѡшма жумлалар.	1	13.02	

22.	Запятая и точка с запятой в бессоюзных сложных пред. Байлавчусуз къошма жумлалар айырымны ва айырым бюртюкню.	1	20.02	
23.	Двоеточие в бессоюзных сложных пред. Байлавчусуз къошма жумлаларда эки бюртюкню къолланышы.	1	27.02	
24.	Знаки препинания при прямой речи Тувра сёзю булангъы жумлаларда токътав белгилер	1	6.03	
25.	Диктант	1	13.03	
26.	Работа над ошибками Косвенная речь. Замена прямой речи косвенной и косвенной речи прямой. Хаталаны уьстюн иш.Къыя сёз. Тувра сёзню къыя сёзге , къыя сёзню тувра сёзге айландырыв.	1	20.03	
27.	Цитаты и знаки препинания при них. Цитаталар ва оланы ягъында токътав белгилер.	1	3.04	
28.	Развитие языка в обществ. жизни. Развитие языка. Развитие кум. Яз. Жамият яшавунда тилни агъамияты. Къумукъ тилни оьсювю	1	10.04	
29.	Диктант	1	17.04	
30.	Работа над ошибками. Место кумыкского языка среди тюрских языков. Къумукъ тилни тюрк тиллени арасындагъы ери. Хаталаны уьстюн иш	1	24.04	
31.	Связь кумукского яз. с русским и др. даг. яз. Стилистика и культура речи. Стилистика ват тил культурасы. Къумукъ тилни орус ва дагъ.тиллер булангъы аралыгъы.	1	8.05	
32.	Диктант	1	15.05	
33.	Работа над ошибками. Повторение пройденного материала. Хаталаны уьстюн иш	1	22.05	
34.	Обобщение	1	29.05	

Рекомендуемая литература:

1. Абдуллатипов А.Ю. Формирование исторических форм реализма в кумыкской литературе. Мах-ла издат. ДГУ 1981 г.
2. Аджиев А.М., Къумукъ халкъ авуз яратывчулугъун школада уьйренив. Махачкала Даг.учпедгиз, 1980 г.
3. Алибеков М., Адаты кумыков.
4. Алиев М.С. Зарождение и развитие кумыкской литературы (учебное пособие). Махачкала Дагиздат 1979 г.
5. Алиев М.С., Акаев М.Д. Революциядан алдагъы къумукъ адабият. Махачкала ДГУ 1980 г.
6. Бамматов Б.Гъ. «Орфографический словарь кумыкского языка», изд. Махачкала, 2005 г.
7. Гаджаматов Н.З., Саитов А.М., Сборник диктантов (для 5-11 классов)
8. Жачаев А. I, II, III тома изд. Махачкала, 2001, 2003, 2004 г.г.
9. Журнал «Къарчыгъа», под ред. Алишева Ш.
10. Журнал «Тангчолпан», под ред. Алиев К.
11. «Изложение с комплексным анализом текста» по Безымянной О.
12. Концепция модернизации Российского образования на период до 2010 г.
13. Лебеденко А.А. «Философия сердца в концепции Гуманной Педагогики». Издательский Дом Амонашвили Ш., 2005.
14. Лопатина М., Скребцова М. «Ступени мудрости: 50 уроков о добрых качествах для знаний с детьми младшего и среднего возраста», Лопатина М., Скребцова М. – М: Амрита – Русь, 2005 г. – 384 стр.: (серия «Образование и творчество»).

15. Мучник Б.Р. Культура письменной речи: формирование стилистического мышления – М. 1994 г.
16. Оьлмесов Н.Х., Методика кумыкского языка.
17. Оьлмесов Н.Х., Гаджамато Н.З., Внеклассное чтение.
18. Пословицы и поговорки. Сост. Абдурахманов А.К.
19. Саидов А.М., Проблемы и перспективы развития кумыкско-русского двуязычия. (Типология и функционирования).
20. Фольклер «Къумукъ халкъ ёмакълары», изд. Махачкала, 1989 г.
Составители: Магомедович А.С., Магомедович А.А.
21. Фольклор кумыкского языка. Сост. Гаджиев А.М.
22. Шихамедовна С.Гь. «Кумыки». изд. Махачкала, 1961 г.
23. Школьные учебники для 5-11 классов. Изд. Махачкала, НИИ педагогики.